

11.17.

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی
گروه علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته پژوهشگری علوم اجتماعی

عنوان

سنجش رابطه بین هویت جهانی با هویت های قومی و ملی در میان دانشجویان دانشگاه تبریز

استاد راهنما

دکتر محمد حریری اکبری

اساتید مشاور

دکتر اسکندر فتحی آذر

دکتر علی بنده حق

پژوهشگر

بهمن محمد بخش

۱۳۸۸ / ۱ / ۵

مهر ۱۳۸۷

۱۱۰۸۶۰

تقدیم به دوست و همسر م

اکرم جی

تقدیر و تشکر

این فرصت را مغتنم شمرده و لازم می دانم که مراتب تشکر و قدردانی خویش را از همه عزیزان و سرورانی که در نوشتن این پایان نامه به بنده کمک رسانیدند، یادآور شوم.

از جناب آقای دکتر محمد حریری اکبری که استاد راهنمایی این تحقیق را برعهده داشتند و نیز از اساتید مشاورم آقایان دکتر اسکندر فتحی آذر و علی بنده حق که همواره موجب دلگرمی بنده بودند کمال تشکر را دارم. همینطور از آقای دکتر فاروق امین مظفری که زحمت داوری این پایان نامه را برعهده گرفتند نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

همچنین از مسئولین محترم کتابخانه و سایت کامپیوتری دانشکده علوم انسانی خانم ها کیهان، مهدیزاده، نعمت پور و آقای عبدالله پور که به نحوی در انجام این کار سهیم بوده اند تشکر و قدر دانی می کنم. در نهایت از پدر و مادر مهربانم و خواهر و برادران عزیزم که همواره مرا مورد تشویق و راهنمایی خود قرار داده اند کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم.

بهمن محمد بخش

مهر ۱۳۸۷

نام خانوادگی: محمد بخش	نام: بهمن
عنوان پایان نامه: سنجش رابطه بین هویت جهانی با هویت های قومی و ملی در میان دانشجویان دانشگاه تبریز	
استاد راهنما: دکتر محمد حریری اکبری اساتید مشاور: دکتر اسکندر فتحی آذر- دکتر علی بنده حق	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: علوم اجتماعی
گرایش: پژوهشگری	دانشگاه: تبریز
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۷/۷/۲۴	تعداد صفحه: ۱۰۶
کلید واژه ها: هویت جهانی، هویت ملی، هویت قومی، جهانی شدن	
چکیده:	
<p>همگام با فرایند جهانی شدن و تشدید روند تحولات و تعاملات اجتماعی و گسترش دامنه و عمق آن در همه سطوح قومی، ملی و جهانی، بار دیگر موضوع تفکیک و انسجام اجتماعی و ارتباط آن با سطوح هویت های فردی و جمعی بطور وسیعی مورد توجه قرار گرفته است. بطوریکه در رابطه با این موضوع دو رویکرد اساسی و متفاوت وجود دارد. رویکرد اول، با مثبت خواندن نقش توسعه فرهنگ و ارتباطات و با اشاره به یکسان سازی فرهنگی در سطح جهان نوید کاهش منازعات قومی را می دهد و اعلام می دارد که با افزایش فرایند جهانی شدن، هویت های محلی رو به کاهش خواهد گذاشت. ولی رویکرد دوم از روند رو به تزاید بحران های قومی و هویت خواهی های محلی خبر می دهد، بطوریکه توسعه سطح ارتباطات و افزایش فرایند جهانی شدن را زمینه ساز بسط و گسترش آگاهی های محلی و فرهنگی می داند. حال کدامیک از رویکردهای مطروحه در جامعه مورد نظر صادق می باشد، سئوالی است که تحقیق حاضر با سنجش رابطه بین هویت جهانی با هویت های قومی و ملی به دنبال پاسخ به آن می باشد.</p> <p>این تحقیق به روش پیمایشی در بین دانشجویان فارس، کرد و ترک دانشگاه تبریز انجام شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشانگر آن است که با افزایش هویت جویی جهانی در بین دانشجویان، هویت جویی قومی و ملی آنان کاهش می یابد؛ یعنی با افزایش فرایند جهانی شدن، هویت های محلی رو به کاهش می گذارد و این به معنی مورد تأیید قرار گرفتن نظریه های رویکرد اول در این تحقیق می باشد. در تحقیق حاضر هویت قومی در اولویت اول پاسخگویان، هویت ملی در اولویت دوم و هویت جهانی در اولویت سوم آنها قرار دارد. همچنین از نتایج دیگر تحقیق می توان به میزان هویت ملی در بین دانشجویان قومیت های مختلف اشاره کرد که در این میان دانشجویان فارس زبان دارای بیشترین میزان هویت ملی و دانشجویان کرد زبان نیز کمترین میزان هویت ملی را دارا می باشند.</p>	

فصل اول : کلیات تحقیق

۱	۱-۱- مقدمه
۲	۱-۲- بیان مسئله تحقیق
۴	۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق
۵	۱-۴- بیان اهداف تحقیق
۶	۱-۵- ارائه فرضیه های تحقیق
۶	۱-۶- تعیین متغیرهای تحقیق
۶	۱-۷- تعریف مفاهیم و متغیرها

فصل دوم: پیشینه تحقیق

۱۲	۲-۱- پیشینه نظری تحقیق
۱۲	۲-۱-۱- هویت
۱۴	۲-۱-۲- هویت اجتماعی
۱۷	۲-۱-۳- هویت قومی
۲۴	۲-۱-۴- هویت ملی
۲۸	۲-۱-۵- هویت جهانی
۳۳	۲-۱-۶- هویت های قومی و ملی در فرایند جهانی شدن
۴۲	۲-۲- پیشینه تجربی تحقیق
۵۰	۲-۳- جمع بندی و نتیجه گیری
۵۴	۲-۴- فرضیه های تحقیق

فصل سوم : روش شناسی تحقیق

- ۵۵ ۱-۳- نوع روش تحقیق
- ۵۵ ۲-۳- ابزار تحقیق و شیوه های گردآوری داده ها
- ۵۵ ۳-۳- جامعه مورد بررسی و حجم نمونه
- ۵۹ ۴-۳- تعیین اعتبار ابزار تحقیق و قابلیت اعتماد تحقیق
- ۶۸ ۵-۳- شیوه تحلیل آماری
- ۶۹ ۶-۳- زمان بندی و مراحل تحقیق

فصل چهارم : یافته های تحقیق

- ۷۰ ۱-۴- نتایج تحلیل های توصیفی
- ۸۱ ۲-۴- نتایج تحلیل های استنباطی
- ۸۸ ۳-۴- نتایج آماری آزمون فرضیه ها

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

- ۸۹ ۱-۵- نتایج تجربی تحقیق
- ۹۱ ۲-۵- نتایج نظری تحقیق
- ۹۳ ۳-۵- بحث و بررسی
- ۹۸ ۴-۵- پیشنهادهای تحقیق

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۱	جدول ۱-۲- ویژگی های قوم و ملت
۵۸	جدول ۱-۳- توزیع نمونه آماری دانشجویان دانشگاه تبریز به تفکیک دانشکده، قوم و جنسیت
۶۲	جدول ۲-۳- نتایج تحلیل عاملی متغیر مستقل هویت جهانی
۶۴	جدول ۳-۳- نتایج تحلیل عاملی متغیر وابسته هویت ملی
۶۶	جدول ۴-۳- نتایج تحلیل عاملی متغیر وابسته هویت قومی
۶۷	جدول ۵-۳- نتایج آزمون آلفای کرونباخ متغیر هویت جهانی
۶۷	جدول ۶-۳- نتایج آزمون آلفای کرونباخ متغیر هویت ملی
۶۸	جدول ۷-۳- نتایج آزمون آلفای کرونباخ متغیر هویت قومی
۶۸	جدول ۸-۳- جدول آزمون های آماری مورد استفاده در پژوهش
۷۰	جدول ۱-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس شغل پدر
۷۱	جدول ۲-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس شغل مادر
۷۲	جدول ۳-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس پایگاه اجتماعی-اقتصادی
۷۲	جدول ۴-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس دانشکده های محل تحصیل
۷۳	جدول ۵-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس وضعیت جنسی
۷۳	جدول ۶-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس نوع قومیت
۷۴	جدول ۷-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس نوع مذهب
۷۵	جدول ۸-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس متغیر هویت جهانی و ابعاد آن
۷۵	جدول ۹-۴- توزیع میانگین متغیر هویت جهانی به تفکیک مذهب پاسخگویان
۷۶	جدول ۱۰-۴- توزیع میانگین متغیر هویت جهانی به تفکیک قومیت پاسخگویان
۷۷	جدول ۱۱-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس متغیر هویت ملی و ابعاد آن
۷۷	جدول ۱۲-۴- توزیع میانگین متغیر هویت ملی به تفکیک مذهب پاسخگویان
۷۸	جدول ۱۳-۴- توزیع میانگین متغیر هویت ملی به تفکیک قومیت پاسخگویان
۷۹	جدول ۱۴-۴- توزیع فراوانی افراد مورد بررسی براساس متغیر هویت قومی و ابعاد آن

صفحه	عنوان
۷۹	جدول ۱۵-۴- توزیع میانگین متغیر هویت قومی به تفکیک مذهب پاسخگویان
۸۰	جدول ۱۶-۴- توزیع میانگین متغیر هویت قومی به تفکیک قومیت پاسخگویان
۸۱	جدول ۱۷-۴- آزمون تفاوت میانگین هویت های قومی و ملی برحسب شغل پدر
۸۲	جدول ۱۸-۴- آزمون تفاوت میانگین هویت های قومی و ملی برحسب شغل مادر
۸۳	جدول ۱۹-۴- آزمون تفاوت میانگین هویت های قومی و ملی برحسب جنسیت
۸۳	جدول ۲۰-۴- تحلیل واریانس هویت های قومی و ملی برحسب دانشکده
۸۴	جدول ۲۱-۴- تحلیل واریانس هویت های قومی و ملی برحسب قومیت
۸۴	جدول ۲۲-۴- نتایج مقایسه میانگین به روش LSD برای میزان هویت ملی برحسب قومیت
۸۵	جدول ۲۳-۴- تحلیل واریانس هویت های قومی و ملی برحسب مذهب
۸۵	جدول ۲۴-۴- نتایج مقایسه میانگین به روش LSD برای میزان هویت ملی برحسب مذهب
۸۶	جدول ۲۵-۴- همبستگی بین متغیرهای پایگاه اجتماعی- اقتصادی و هویت قومی و ملی
۸۷	جدول ۲۶-۴- همبستگی بین متغیر مستقل هویت جهانی و متغیرهای وابسته هویت قومی و ملی
۸۷	جدول ۲۷-۴- همبستگی بین متغیر هویت قومی و هویت ملی به تفکیک قومیت
۸۸	جدول ۲۸-۴- نتایج آماری آزمون فرضیه ها

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۷	شکل ۱-۱- مولفه های هویت جهانی
۸	شکل ۱-۲- مولفه های هویت قومی
۹	شکل ۱-۳- مولفه های هویت ملی
۱۱	شکل ۱-۴- مولفه های پایگاه اجتماعی و اقتصادی
۳۹	شکل ۲-۱- شکل نظری رابرتسون
۶۱	شکل ۳-۱- شکل سنگریزه کتل مربوط به متغیر هویت جهانی
۶۳	شکل ۳-۲- شکل سنگریزه کتل مربوط به متغیر هویت ملی
۶۵	شکل ۳-۳- شکل سنگریزه کتل مربوط به متغیر هویت قومی

فصل اول : کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

۱-۲- بیان مسئله تحقیق

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

۱-۴- بیان اهداف تحقیق

۱-۵- ارائه فرضیه های تحقیق

۱-۶- تعیین متغیرهای تحقیق

۱-۷- تعریف مفاهیم و متغیرها

در مباحث امروزی هویت از جنبه های گوناگون و از سوی نظریه پردازان بسیاری مطرح می شود بطوریکه مفاهیمی مانند هویت قومی، هویت ملی، هویت جهانی، بحران هویت و... همگی حول محور مفهوم هویت طرح و بررسی می شوند. هویت در معنای عام و کارکردی آن، همان چیزی است که "خودی" را از "غیر خودی" جدا می کند. و در معنای تخصصی اش عبارت است از فرایند معنا سازی بر اساس یک ویژگی فرهنگی یا مجموعه بهم پیوسته ای از ویژگی های فرهنگی که بر منابع معنایی دیگر اولویت داده می شود (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۲). هویت های قومی و ملی از آن دست هویت های جمعی هستند که هر منشاء و ریشه ای داشته باشند امروزه به عنوان واقعیتی انکار ناپذیر خود را بر جامعه بشری تحمیل کرده اند و نادیده گرفتن و حذف یکی از آنها به نفع دیگری به احتمال قوی پیامدهای ناگوازی خواهد داشت، همانگونه که تا به حال داشته است. چرا که ریشه بسیاری از تضادهای، درگیریها، کشت و کشتارها و هزاران فجایع انسانی دیگر را همین هویت های نژادی، قومی، ملی و تشکیل می دهند (ساعی، ۱۳۷۱: ۲۳۵).

امروزه حکومت ها علاوه بر مسائل و مشکلاتی که با اقوام و فرهنگ های مختلف داخلی خود دارند، گسترش جهانی شدن و ظهور بازیگران جدید همچون شرکت های چند ملیتی، سازمانهای بین المللی، رسانه های ارتباط همگانی همچون اینترنت، ماهواره و غیره نیز دولت های ملی را تهدید می کنند. بطوریکه عده ای از صاحب نظران بر این باورند که در فرایند جهانی شدن، برخی از کشورهای پیشرفته با دسترسی به فناوری های مدرن ارتباطاتی و اطلاعاتی می توانند به ایجاد یک فرهنگ جهانی به نفع خود اقدام کرده و منادی استحاله و حذف ممیز های بومی فرهنگ های دیگر شوند. (کریمی مله، ۱۳۷۹: ۸-۷). البته بایستی به این نکته نیز اشاره کرد که فرایند «جهانی شدن»، هنوز خود موضوعی بحث انگیز و در عین حال مبهم می باشد بطوریکه از دو منظر متفاوت و گاه متضاد بدان پرداخته می شود. از منظر نخست، جهانی شدن فرایندی به شمار می آید که در اثر توسعه تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی موجب فشردگی و تراکم جهانی و تقویت خودآگاهی جمعی در میان انسان ها می گردد. همینطور این فرایند متضمن جریان آزاد عقاید، اطلاعات و دانش هاست که با در بر گرفتن همه ابعاد زندگی، ذهنیت ها و عینیت ها را تحول بخشیده و با انسجام ارگانیکی جهان و تبدیل آن به «مای» بزرگتر، گشودگی فرهنگی و تمایل فرهنگ ها به اقتباس از یکدیگر را به ارمغان می آورد. ولی از منظر دوم، جهانی شدن همانا «جهانگرایی» می باشد، بطوریکه از نظر آنان غرب سعی دارد با بهره گیری از فناوری ارتباطات ماهواره ای و دیجیتالی آن را در

مسیر سردمداری تمدن اطلاعاتی و سیطره جویی بر سایر کشورها در دهکده جهانی مک لوهان و در موج سوم آلون تافلر بکار بندد و از رهگذر یکسان سازی فرهنگی و یکپارچه سازی ارزشی، فرهنگ جهانی و استعلایی غرب را بر کشورهای جهان از طریق جنگ ماهواره ها تحمیل کند، هنجارهای خود را حاکمیتی فراگیر بخشد و جهان گرایی فرهنگی را بر تک هنجاری طلبی آمریکا در امپراتوری جهانی جدید، استوار سازد (دهشیری، ۱۳۷۹: ۷۳ - ۷۲).

با توجه به توصیفات بالا متوجه می شویم که دو دیدگاه بیان شده به نوعی در مقابل هم قرار گرفته اند، با این توضیح که یکی از آنها از گشودگی فرهنگی در فرایند جهانی شدن سخن می گوید و دیگری از غربی شدن و یکسان سازی فرهنگی به نفع آمریکا در این فرایند خبر می دهد. حال به تبع این دیدگاههای متفاوت، ما با رویکردهای متفاوتی نیز در رابطه با عواقب هویت های قومی و ملی در این روند جهانی مواجه هستیم. بطوریکه یکی از این رویکردها با مثبت خواندن نقش توسعه فرهنگ و ارتباطات و با اشاره به یکسان سازی فرهنگی در سطح جهان نوید کاهش منازعات قومی را می دهد و اعلام می دارد که با افزایش فرایند جهانی شدن، هویت های محلی رو به کاهش خواهد گذاشت. ولی رویکرد مقابل از روند رو به تزاید بحران های قومی و هویت خواهی های محلی خبر می دهد، بطوریکه توسعه سطح ارتباطات و افزایش فرایند جهانی شدن را زمینه ساز بسط و گسترش آگاهی های محلی و فرهنگی می داند. حال کدامیک از رویکردهای مطروحه در جامعه مورد نظر ما صادق می باشد، در این تحقیق با انجام پژوهش میدانی به دنبال پاسخ به این سؤال بوده ایم.

۲-۱- بیان مسئله تحقیق

به گذشته تاریخی که بر می گردیم شاهد آن هستیم که در دوره پیشامدرن در اروپا و همچنین در دوره قبل از انقلاب مشروطه در ایران، خبر چندانی از چندگانگی هویت در میان افراد نیست و به دلیل کم شتاب بودن ارتباطات در آن دوره، میزان سیالیت هویت کمتر و ثبات هویتی معنادارتر است بطوریکه در آنجا اغلب از هویت قومی (مذهبی) سخن می رود تا هویت های ملی و جهانی (کریمی مله، ۱۳۷۹: ۸). اما با شروع دوران مدرنیته در غرب و با گذشت اندک زمانی در دیگر کشورها که متقارن با تسهیل وسعت ارتباطات نیز می باشد، بحث دولت-ملت ها مطرح و به دنبال آن سخن از هویت ملی به میان می آید که در نتیجه آن، هویت قومی در مقابل هویت ملی قرار گرفته و دولت ها خواستار از بین رفتن هویت های قومی می شوند. بطوریکه با اجرا درآمدن سیاست هویت سازی دولتی که در سطح وسیعی از جهان به اجرا

گذاشته شد، جوامع دچار نابسامانی های شدید اجتماعی گشته و افراد نیز از بحران های هویتی رنج بردند و در انتخاب بین هویت قومی یا هویت ملی درماندند.

اکنون همگام با فرایند جهانی شدن و تشدید روند تحولات و تعاملات اجتماعی و گسترش دامنه و عمق آن در همه سطوح قومی، ملی و جهانی، بار دیگر موضوع تفکیک و انسجام اجتماعی و ارتباط آن با سطوح هویت های فردی و جمعی بطور وسیعی مورد توجه قرار گرفته است. بطوریکه امروزه موضوع هویت و مسائل مربوط به آن در همه سطوح حیات اجتماعی از کوچکترین آنها یعنی اجتماع خانوادگی تا بزرگترین آنها یعنی اجتماع بین المللی یا جهانی مطرح است. در این میان، با توجه به آنکه شکل دولت ملی در جهان کنونی بدل به شکل رایج و غالب شده است و از آنجا که اغلب این کشورها در زمره جوامع چند قومی می باشند، لاقلاً سه سطح هویتی عمده در جهان امروز در تقابل با یکدیگر قرار می گیرند که عبارتند از: سطح قومی، سطح ملی و سطح جهانی. برخورد و تقابل این سه سطح، جنبه های مثبت و منفی متفاوتی می تواند داشته باشد که به اذعان اغلب متفکران و پژوهشگران اجتماعی، بعد منفی آن در کشورهای در حال توسعه و غیر دموکراتیک، جنبه غالب داشته و سبب پیامدها و هزینه های اجتماعی گاه بسیار سنگینی شده است (فکوهی، ۱۳۸۱: ۱۲۸). بطوریکه در چنین جوامعی با فروپاشی نظام ها و ساختارهای سنتی نظیر اجتماعات عشایری و روستایی، گسترش شهر نشینی، تحرکات جمعیتی و اجتماعی و تشدید تعاملات بین فرهنگی و قومی متفاوت، اغلب مردم بویژه جوانان در برابر الگوهای قومی، ملی و جهانی متفاوت و بعضاً متعارضی قرار گرفته اند. بسیاری از این جوانان با کنده شدن از بنیادهای سنتی و در شرایط ضعف یا نبود ساختارهای نوین مدنی و یا عدم تشخیص الگوهای مناسب، دچار تعارض، سردرگمی و بلاتکلیفی می شوند و خود را بین سنت و مدرنیته سرگردان می بینند. در چنین شرایطی است که آنومی یا نابسامانی اجتماعی زمینه لازم را برای پیدایش بحران هویت، سرخوردگی های روانی، بی تعهدی اجتماعی، هنجار شکنی، تخریب منابع و پایمال شدن منافع ملی، خشونت و احساس عدم امنیت پدید می آورد (عبداللهی، ۱۳۸۱: ۱۰۳).

حال از آنجا که ایران نیز در زمره جوامع چند قومی و در حال توسعه محسوب می شود، این سؤال پیش می آید که آیا در اینجا نیز بین سه سطح هویت جهانی، ملی و قومی، تقابل و تضاد وجود دارد؟ یا اینکه بین هویت جهانی با هویت های ملی و قومی چنین تقابلی وجود ندارد و رابطه بین آنها مستقیم است؟ یعنی با افزایش هویت جهانی در میان افراد، هویت های قومی و ملی آنها نیز افزایش می یابد. پاسخگویی به این سؤال به عهده تحقیق حاضر می باشد.

۳-۱- ضرورت و اهمیت مسئله

حداکثر تلاش در نادیده انگاشتن مسئله و اذعان بالاجبار آن تنها به وقت سر ریز بحرانی مسئله، از جمله رویکردهای متعارف و مرسوم ایرانیان است. نادیده انگاشتن مسئله بحران هویت که احتمال دارد از قرار گرفتن هویت‌های قومی، ملی و جهانی متعارض در مقابل همدیگر حاصل شود، خود می‌تواند یکی دیگر از مصادیق بارز و غیر قابل انکار این سنت باشد. بطوریکه عدم شناخت و آشنایی کافی با مسئله بیش از هر چیز بر دو حوزه تأثیر می‌گذارد: یکی بر چگونگی فراهم آمدن برآوردی صحیح از کم و کیف امر و دیگری نیز بر نحوه طرح و ارائه راهکارهایی جهت حل و فصل آن (بیات، ۱۳۸۴: ۴ - ۳).

مفهوم بحران هویت به معنای مدرن و جدید آن از اواخر دوران قاجاریه مطرح شده است. پیش از آن، دولت‌های ایدئولوژیک در ایران وجود نداشتند و کارویژه‌های دولت، کارویژه‌های غیرایدئولوژیک نظیر تأمین امنیت، مرزداری و غیره بود. موزائیکی از اقوام و گروه‌های قومی (زبانی و مذهبی) مختلف در ایران وجود داشتند و هیچ کوششی برای ترکی نمودن یا فارسی کردن ایران از جانب قاجاریه صورت نگرفت و در واقع می‌توان گفت ما هویت اجتماعی یگانه و خاصی نداشتیم، بلکه هویت‌های قومی و جزئی موزائیک ماندی وجود داشتند و البته این تنوع و پراکندگی هویتی نه تنها مشکلی برای حکومت حکام سنتی ایجاد نمی‌کرد بلکه شاید ابزار سلطه‌ای نیز محسوب می‌گشت. هم زمان با شکل‌گیری دولت مدرن، بحران هویت هم ایجاد شد (اشرف، ۱۳۷۳؛ بشیریه، ۱۳۷۹: ۳۰۵ - ۳۰۴). در آن دوره ضرورت تأسیس هویت جدید ایرانی بر مبنای عناصر بر گرفته از هویت ایرانی ماقبل اسلام به صورت ایده آلیزه شده و ترکیب آن با عناصر فرهنگ و تمدن غربی، با تضعیف هویت‌های قومی صورت گرفت. گرچه خواست دولت پهلوی، رفع بحران هویت در حال تکوین بود اما مساعی آن دولت سبب تشدید بحران هویت در میان قومیت‌های مختلف شد.

بنابراین، سیاست تأسیس هویت ملی در ایران، سیاستی بود که یک دولت مدرن مطلقه نوساز، لاجرم در پیش گرفته بود. این آغاز بیگانه‌سازی‌های هویتی در ایران است و در این مرحله است که هویت‌های قومی تشدید و هویت اسلامی جدید (سیاسی) شروع به شکل‌گیری می‌کند. با ادامه سیاست‌های نوسازی در دوران پهلوی، این بحران استمرار یافته و چندگانگی هویتی در سطح ایدئولوژیک سرچشمه نزاع‌ها و برخوردهای اجتماعی - سیاسی می‌گردد. تجربه نشان داده است که سیاست‌های هویت‌سازی دولتی با

شکست مواجه شده اند و حتی اثر هویت سازی از سوی دولتها و ابر قدرتها بر عکس خواست واقعی آنها جلوه کرده است. بطوریکه کوشش دولت پهلوی جهت تأسیس هویت ایرانی به طور مطلق، موجب تشدید هویت اسلامی و جنبش های مربوطه گردیده و باعث از بین رفتن خود حکومت نیز شد (بشیریه، ۱۳۷۹: ۳۰۵).

برخی از نظریه پردازان معتقدند که اگر وجه مشترکی در بین انواع هویتها پیدا نشود، در آن صورت بحران هویتی شکل می گیرد که در صورت عدم شناخت و ارائه راهکارها، شاهد نوعی خشونت و نابسامانی در جامعه خواهیم بود که مقابله با آن بعید به نظر می رسد. این بحران ممکن است ناشی از عواملی نظیر ضعف و زوال هویت قومی، چندگانگی هویتها و عدم تکوین هویت ملی جدید در چارچوب دولتهای ملی باشد؛ البته بایستی متذکر شد که امروزه بحران هویتهای قومی و ملی به گونه ای مطرح می شوند که از چارچوب دولتهای ملی فراتر رفته و با توجه به تضعیف دولتهای ملی در فرآیند جهانی شدن از بحران هویتهای قومی و ملی در مقابله با هویت جهانی سخن رانده می شود. این وضعیت و وجود مسئله ای به نام " بحران هویت " اهمیت مطالعه آن را مشخص می کند، زیرا با ندیده گرفتن این مسئله یا پاک کردن صورت مسئله، این معضل حل نمی شود بلکه با پژوهش هایی در این زمینه است که جامعه آمادگی لازم را در مواجهه با این امر پیدا می کند.

۴-۱- اهداف تحقیق

الف) هدف کلی :

- سنجش رابطه هویت جهانی با هویتهای قومی و ملی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز

ب) اهداف جزئی:

- ۱) شناخت جایگاه و اهمیت هویتهای (قومی، ملی و جهانی) در بین دانشجویان قومیتهای مختلف
- ۲) شناخت جایگاه و اهمیت هویتهای (قومی، ملی و جهانی) در بین دانشجویان مذاهب مختلف
- ۳) شناسایی و تعیین نوع و شدت رابطه بین هویتهای قومی و ملی در بین دانشجویان قومیتهای مختلف
- ۴) شناسایی برخی از عوامل مرتبط بر شکل گیری هویتهای قومی و ملی دانشجویان

۵-۱- فرضیه های تحقیق

- فرضیه های اصلی
- (۱) با افزایش هویت جویی جهانی در بین دانشجویان، هویت جویی قومی نیز افزایش می یابد.
- (۲) با افزایش هویت جویی جهانی در بین دانشجویان، هویت جویی ملی کاهش می یابد.
- فرضیه رقیب
- (۳) بین هویت جهانی دانشجویان و هویت های قومی و ملی آنها رابطه معکوسی وجود دارد.
- فرضیه های فرعی
- (۴) درعلاقه به هویت قومی، بین دانشجویان مذاهب مختلف تفاوت وجود دارد.
- (۵) درعلاقه به هویت ملی، بین دانشجویان مذاهب مختلف تفاوت وجود دارد.
- (۶) بین قومیت های مختلف در علاقه به هویت قومی، تفاوت وجود دارد.
- (۷) بین قومیت های مختلف در علاقه به هویت ملی، تفاوت وجود دارد.
- (۸) درعلاقه به هویت ملی، بین دانشجویان زن و مرد تفاوت وجود دارد.
- (۹) بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی دانشجویان و هویت ملی آنها رابطه وجود دارد.

۶-۱- متغیرهای تحقیق

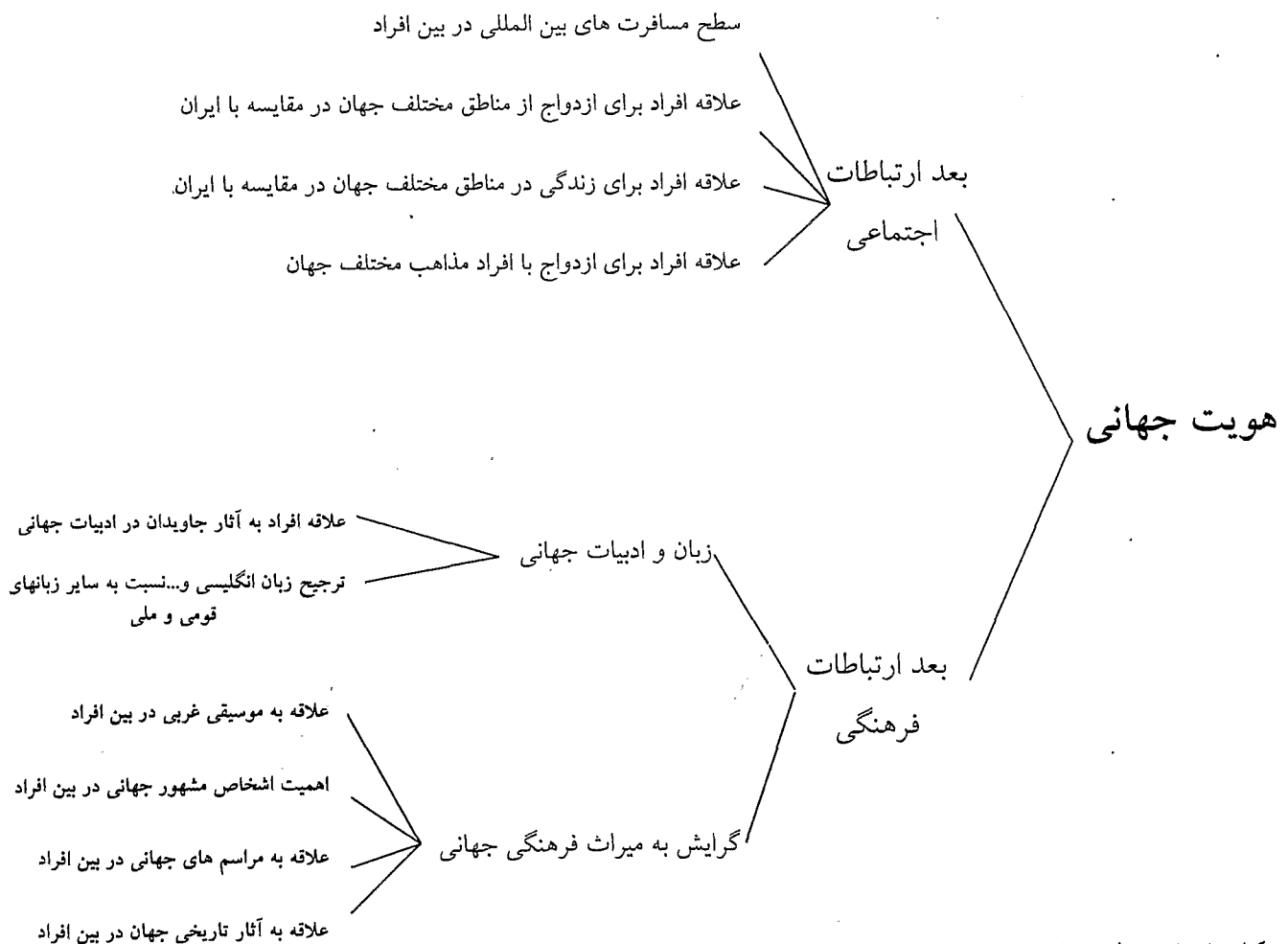
- متغیر ملاک (مستقل): هویت جهانی
- متغیرهای پیش بین (وابسته): (۱) هویت قومی (۲) هویت ملی
- متغیرهای تعدیل گر: (۱) جنسیت (۲) قومیت (۳) مذهب (۴) پایگاه اجتماعی - اقتصادی

۷-۱- تعریف مفاهیم

در اینجا به دلیل پیشگیری از برداشت های متفاوت، به تعریف مفهومی و عملیاتی (شیوه سنجش) متغیرهای تحقیق می پردازیم.

۱-۷-۱- هویت جهانی

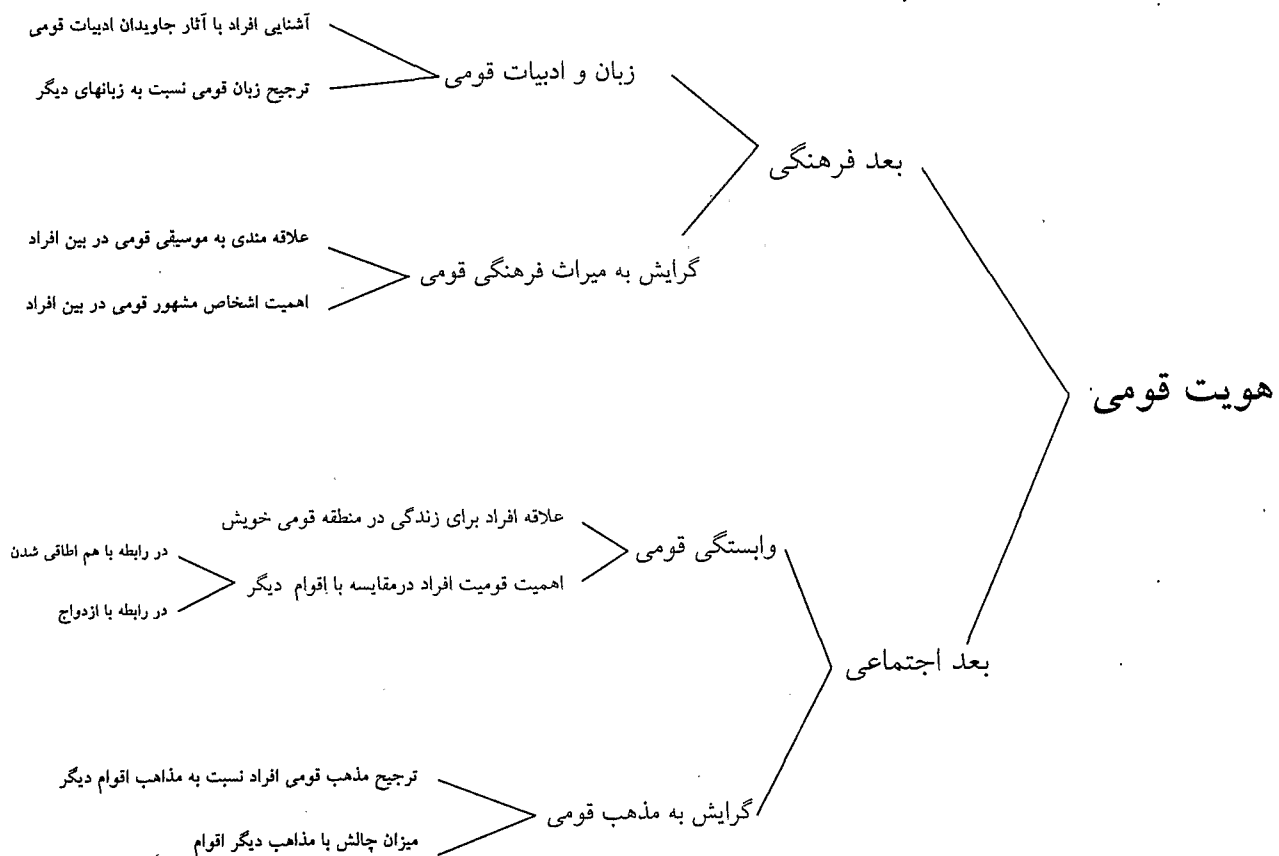
در این تحقیق، ما بنا به دلایل آورده شده در قسمت پیشینه تحقیق، تعریف " آنتونی مک گرو" را از جهانی شدن و هویت جهانی مبنای کار خود قرار داده ایم که عبارت است از : فعالیت های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در شرایط جهانی شدن به ماورای مرزهای ملی تأثیر گذاشته و از آنجا تأثیر می پذیرند. جهانی شدن حجم کنش متقابل را تشدید کرده و افزایش می دهد و یک سیستم جدید جهانی ایجاد می کند. افزایش شدت و وسعت ارتباطات ، به محو شدن فاصله موضوع های داخلی و خارجی می انجامد و ارتباطات به حدی عمق پیدا می کند که افراد در کنار زندگی محلی خود، یک صبغه جهانی نیز در زندگی خویش احساس می کنند. رشد ارتباطات، مسائلی را در سطح فراملی ایجاد می کنند که تنها از طریق همکاریهای جهانی قابل حل و فصل هستند. همچنین در پرتو جهانی شدن سطح ارتباطات، مقوله های هویتی نیز گسترش جهانی می یابند و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این مقوله ها در یک گستره جهانی مطرح می شود، بطوریکه به ایجاد یک هویت جهانی می انجامد.

شکل ۱-۱- مولفه های هویت جهانی

۲-۷-۱- هویت قومی

ما بنا به مطالب آورده شده، در اینجا از تعاریف یوسفی، هیئت و احمدلو برای تعریف هویت قومی بهره خواهیم جست. آنها معتقدند که اجتماعات قومی دارای مرز منطقه ای و زبانی - فرهنگی هستند، نه سیاسی. بطوریکه این اجتماعات متضمن تبار، زبان، دین، آداب و رسوم مشترک بوده و ملزم به داشتن دولت نیست. تنها تفاوت قوم با ملت همان نداشتن حاکمیت سیاسی شان است که هویت قومی را در سطحی پایین تر از هویت ملی قرار می دهد. هویت قومی نیز خود، به معنای احساس تعلق و دلبستگی به عناصر و نمادهای مشترک در آن اجتماعی قومی می باشد. با این توصیف معرف و مؤلفه های هویت قومی عبارتند از: زبان و ادبیات قومی، وابستگی قومی، گرایش به مذهب قومی و گرایش به میراث فرهنگی قومی که بوسیله پیش آزمون روایی آنها بدست آمده و توسط ابزار پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفت.

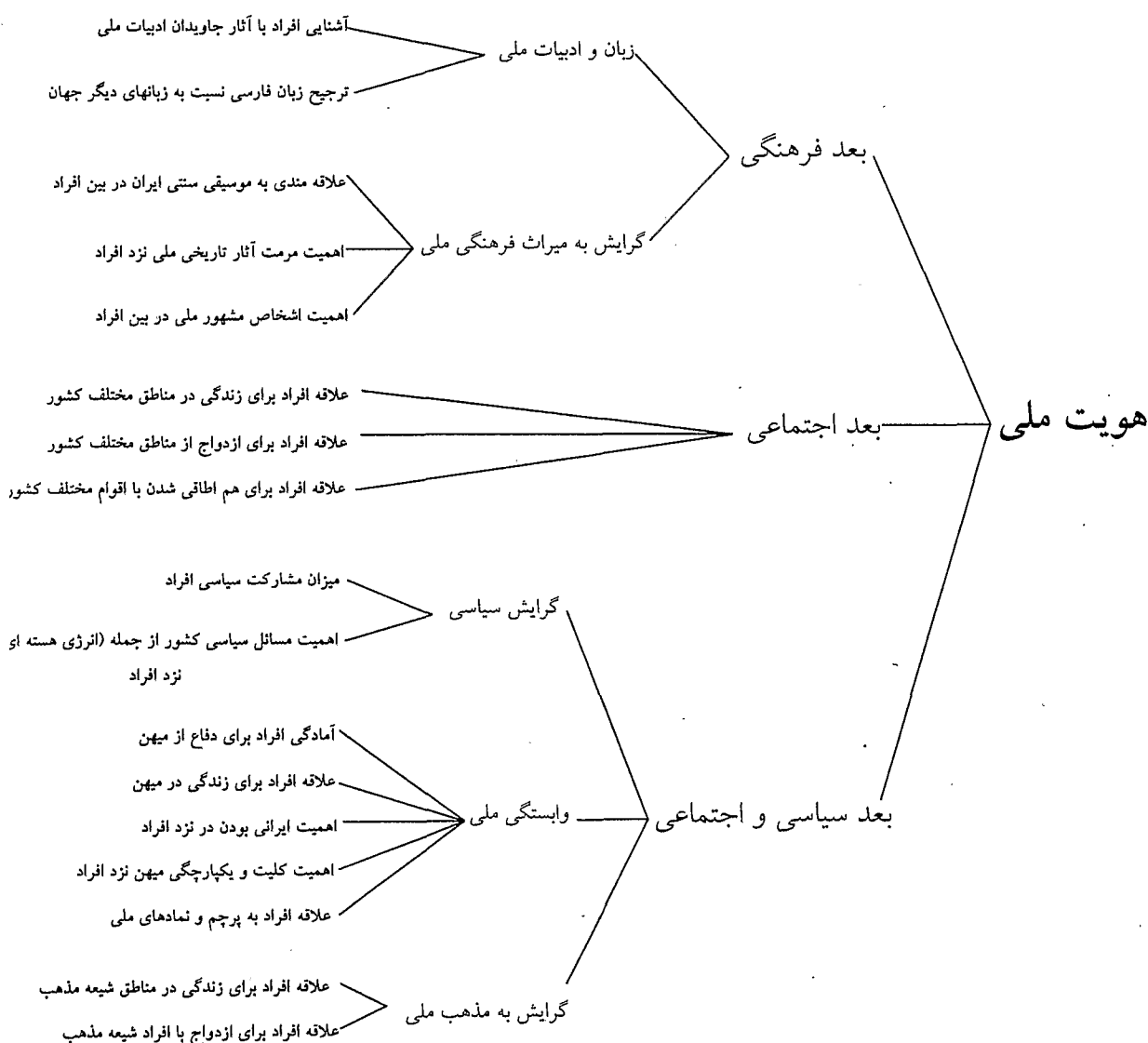

شکل ۱-۲- مولفه های هویت قومی

۳-۷-۱- هویت ملی

در اینجا نیز با توجه به دلایل آورده شده در قسمت پیشینه، از تعاریف یوسفی و حاجیانی برای تعریف هویت ملی و مولفه هایش استفاده کرده ایم که عبارتند از:

هویت ملی، احساس وفاداری و تعلق خاطر به اجتماعی ملی است؛ مثل احساس سربلندی و افتخار نسبت به نمادهایی همچون: زبان و ادبیات ملی (فارسی)، دین اسلام (شیعه)، مفاخر فرهنگی و اجتماعی کشور، جغرافیای ملی و دولت ملی (بعد سیاسی). در این تحقیق مولفه های فوق با استفاده از ابزار پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفته است.

شکل ۳-۱- مولفه های هویت ملی